

Yahudilik'te asâ, birtakım mucizelerin gerçekleşmesinde araç olduğu gibi aynı zamanda hükümlerlik sembolüdür. Nitekim Ahd-i Atîk'te Mısır, Moab, Şam, Aşkelon krallarıyla ilgili olarak asâ bu sembolik mânasıyla da zikredilir (Yeremya, 48/17; Amos, 1/5,8; Zekarya, 10/11); ayrıca İran Kralı Ahaşveroş'un altın asâsından bahsedilir (Ester, 4/11). Yakınoğu kral portrelerinin hemen hemen değişmez özelliği olan asâ İsrail'de de krallık sembolüdür. Tanrı İsrâiloğulları'nın gerçek kralı olduğu için (I. Samuel, 8/7) onun da asâsı vardır (İşaya, 30/31). Asâ bir hükümlerlik sembolü olarak Ahd-i Atîk'te birçok defa zikredilir. "Şilo gelinceye kadar saltanat asâsı Yehuda'dan, hükümdarlık asâsı da ayaklarının arasından gitmeyecektir" (Tekvîn, 49/10) ifadesinde bu açıkça görülmektedir ve buradaki Şilo'yu Hz. Muhammed olarak yorumlayanlar vardır (Abdülahad Dâvüd, s. 49-59). Ahd-i Atîk'in diğer yerlerinde de asâ bu anlamda kullanılmıştır (Sayılar, 24/17; Ester, 4/11, 5/2; Mezmur, 45/6, 110/2; Zekarya, 10/11).

İnciller'de Hz. İsa havâirilerine, İsrâiloğulları'ndaki âdetin aksine yolculuk esnasında asâ almamalarını öğütlemekte (Matta, 10/10; Luka, 9/3), başka bir yerde ise sadece asâ almalarını söylemektedir (Markos, 6/8). Ahd-i Cedid'de asânın dinî-sihri fonksiyonu söz konusu değildir. Hıristiyan geleneğinde bir de piskoposların taşıdıkları asâ (crosse) vardır ki bu çobanların kullandıkları asânın bir başka şeklidir.

İbn Manzûr'un açıklamalarına göre asâ, deve çobanlarının taşıdığı bir gereç olarak İslâm'dan önceki Araplar'da da kullanılmaktaydı (bk. *Lisânü'l-‘Arab*, "asâ" md.). Kur'ân-ı Kerim'de on âyette tekil şekliyle Mûsâ'nın asâsı, iki âyette de çoğul şekliyle (ısıyy) Firavun'un sihirbazlarının asâları zikredilmektedir. Bu âyetlerin birinde (Tâhâ 20/18) Hz. Mûsâ, elindekinin kendi asâsı olduğunu, onu destek olarak kullandığını, onunla yaprak silkeleyerek sürüsünü beslediğini ve daha başka işlerde kullandığını belirtir. Mûsâ'nın asâsı bu alelade faydaları yanında ayrıca sihirbazlara karşı çevik hareketli bir yılan (en-Neml 27/10; el-Kasas 28/31), taştan on iki kaynaklı su fıskırtan (el-Bakara 2/60), suya vurunca Kızıldeniz'i ikiye bölerek İsrâiloğulları'na geçit açan (eş-Şuarâ 26/63) ilâhî kudretin tecelli ettiği mucizevi bir araçtır. Ba-

zı kaynaklarda asânın cennetteki merisin ağacından geldiği, on zirâ uzunluğunda yani Hz. Mûsâ'nın boyu kadar olduğu, çatallı ucunun gece karanlığında çevreyi aydınlattığı şeklinde bilgiler varsa da muteber tefsirlerde bu rivayetlere önem verilmemiştir (bk. Râzî, III, 95; Elmalılı, I, 365).

Hadislerde asâ kelimesi, çeşitli işlerde kullanılan bir gereç olması yanında, "Hz. Mûsâ'nın mucizeli değneği" anlamında da kullanılmıştır (bk. Buhârî, "Enbiyâ", 28; *Müsned*, II, 392, 515, 535). Ebü Hüreyre'nin rivayet ettiği bir hadiste, âhir zamanda ortaya çıkacak olan **dâb-betü'l-arz***ın yanında Mûsâ'nın asâsının bulunacağı ve bununla müminlerin yüzlerini aydınlatacağı, Süleyman'ın mühürü ile de kâfirlerin burunlarına damga basacağı ve böylece müminle kâfirin birbirinden kolaylıkla ayırt edilebileceğı belirtilmiştir (Tirmîzî, "Tefsîr", 28; *Müsned*, II, 295, 491). Ayrıca Hz. Peygamber'in bir güç ve adalet timsali olarak asâ taşıdığını, cuma hutbesi okurken asâya dayandığını bildiren hadisler de vardır (bk. İbn Mâce, "İkâme", 85; Ebü Dâvüd, "Şalât", 223, 243). Bu son uygulama Hz. Peygamber'den sonra da devam ettirilmişti (aş. bk.).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-‘Arab, "asâ" md.; Wensinck, *Mu'cem*, "asâ" md.; M. F. Abdülbâkî, *Mu'cem*, "asâ" md.; *Müsned*, II, 295, 392, 491, 515, 535; Buhârî, "Enbiyâ", 28; İbn Mâce, "Fiten", 31, "İkâme", 85; Ebü Dâvüd, "Şalât", 223, 243; Tirmîzî, "Tefsîr", 28; Fahreddin er-Râzî, *Tefsîr*, III, 94-97; E. Levesque, "Bâton", *Dictionnaire de la Bible*, Paris 1912, I/1, s. 1509-1514; Elmalılı, *Hak Dinî*, I, 365; Abdülahad Dâvüd, *Muhammad in the Bible*, Doha 1980, s. 49-59; H. F. Beck, "Staff", *IDB*, III, 438-439; L. E. Toombs, "Rod", a.e., III, 102-103; a.m.f., "Scepter", a.e., III, 234-235; J. Chevalier — A. Gherbrant, *Dictionnaire des Symboles*, Paris 1969, s. 110-112, 853-854; M. I. Gruber, "Scepter", *EJd*, XIV, 935; H. J. T. Johnson, "Regalia", *ERE*, X, 636.

ÖMER FARUK HARMAN

□ İSLÂM TARİHİ. Bugün birçoklarınınca kabul edildiği gibi asânın önce dinî-sihri, daha sonra siyasi veya adli kudret ve salâhiyet timsali olarak kullanılması muhtemelen eski Mısır'da başlamış ve oradan Yakınoğu ülkelerine, sonra da eski Yunanlılar'a ve Romalılar'a geçmiştir. Homer'in tasvir ettiği Achaia başkanlarının da birer asâları vardı. Bu onların yalnız askerî hâkimiyetlerinin değil, adaleti yerine getirme yani hâkimlik yapma yetkilerinin de timsalidir (Dares-

te, II, 1-11). Eski vazolar üzerindeki mâbud resimleri bunların da asâları olduğunu göstermektedir. Hâkimiyetin, eski kavimlerin müşterek telakkilerine göre, ilâhî bir menşeden geldiği düşünülecek olursa başlangıçta mâbudlara mahsus olan asânın sonradan onun çeşitli kuvvetlerinin ve tecellilerinin temsilcisi (peygamber, hükümdar, kâhin, hâkim, rahip gibi) olanlara intikal edeceğı kolaylıkla anlaşılır. Esasen dinî veya hukukî semboller, önceleri herhangi bir kudret ve yetkinin yalnız hâricî bir tezahürü, maddî bir görünüşü mahiyetinde olmayıp başlı başına onu teşkil eden ve ona meşruiyet veren şeylerdir. Onlara sahip olan kimse kudreti de doğrudan doğruya kendi eline geçirmiş olur. İşte bu sembollerin incelenmesindeki lüzum ve önem de bundan dolaydır. Romalılar'da asâ birçok mâbudlara ve özellikle Jüpiter'e mahsus bir timsaldir. Bu da çok defa başında mücessem bir kartal tasviri bulunan fildişi bir asâdır. İlk Roma krallarının Tarquinius Priscus'tan önce böyle kartal başlı asâ taşıyıp taşımadıkları bilinmiyor. İmparatorlar da bunları taşırlardı. Sonraları ise asâ konsüllere mahsus âlâmetler arasına da girmiştir. Asânın Germen hukukundaki sembolik mânası ve Batı Almanya'da kazâi kuvvetin bir timsali gibi telakki olunduğu, İskit hükümdarlarının, kendilerine doğrudan doğruya Allah tarafından gönderilmiş gibi kabul edilen çeşitli hâkimiyet âlâmetleri arasında asânın da bulunduğu (bk. Herodote'tan naklen Frazer, s. 134; Rosstovtzeff, s. 38, 44) düşünülürse bunun mahiyeti ve şumulü daha iyi anlaşılır.

İslâmiyet'ten önce Asya'daki Türk devletlerinde hükümdarlığa mahsus âlâmetler arasında asâdan hiç bahsedilmez. Uzakdoğu medeniyeti çevresinde ve özellikle bu kültürün en önemli ve eski temsilcisi olan Çinliler'de de buna rastlanmaması bunun sebebini daha iyi açıklayabilir. Gerçi Çin'de Han sülâlesi zamanında, "kin-vu" adlı bir değnek taşıyan bir sınıf polis memurları vardı. Hatta Kotwicz, Orhun'daki bazı mezar heykellerinde görülen asâların bunları temsil ettiğini sanmıştı (Jaworski, s. 259, 265). Onu böyle bir düşünceye, Kültigin'in matem merasimine iştirak için gönderilen Çin heyetinin başındaki kimsenin "kin-vu generali" unvanını taşıması hususu sevkettiği. Halbuki Pelliot bunun doğru olmadığını, kin-vu adının T'ang sülâlesi devrinde imparatorun has ordusu-

na mensup bir kıraya verildiğini söylemiştir. Ancak bu devirde sefirlerin elinde "tsic" denilen bir nevi değnek (asâ) bulunduğu, bunun ise sefaret heyetleri-ne mahsus bir âlâmet olduğu bilinmektedir. 740'ta Çin imparatorunun Taşkent hükümdarı Bağatur Tudun'a hizmetlerine mükâfat olarak yeni bir unvan verdiğini ve püsküller ile süslenmiş halkalı bir asâ göndermiş olduğunu Chavannes'den öğreniyoruz. Bütün bunlardan anlaşılabilirliğine göre, asâ Çin'de birtakım memuriyetlere tahsis edilen ve ayrıca imparatora tâbi küçük hükümdarlar da taltif maksadı ile verilen bir âlâmettir.

Bilindiği üzere C. H. Becker, müslümanlardaki asâ yahut kadîb ve Hz. Peygamber tarafından kullanılan aneze adlı harbenin, menşeyini eski Araplar'da adlı yetkisi bulunan hâkim hatiplere mahsus bir âlâmet olan asâdan aldığını meydana koymuştu. Müslümanlar bu hususta nasıl Câhiliye geleneklerini devam ettirmişlerse Câhiliye Arapları'nın da birçok eski kavimlerde mevcut eski bir telakkiye katıldıkları görülmektedir.

Araplar'ın asâ, aneze, kadîb, mihsen ve mihsara gibi muhtelif adlarla anılan, uzunluk, kalınlık ve malzeme bakımından birbirlerinden farklı baston ve sopalar kullandıkları görülmektedir. Hz. Peygamber'in de çeşitli maksatlarla kullandığı bu nevi bastonları olduğu bilinmektedir (bk. Kettânî, I, 82-83). İbn Şebbe, Necâşî'nin Zübeyr b. Avvâm'a bir aneze verdiğini, Zübeyr'in de onu Resûlullah'a hediye ettiğini ve Resûlullah'ın bu anezeyi musallâda sûtire* olarak kullandığını kaydeder. Zübeyr'in bu anezeyi Uhud Savaşı'nda öldürdüğü bir müşrikin ganimet olarak aldığı da rivayet edilmiştir (İbn Şebbe, I, 140). Buhârî de İbn Ömer'den naklen Hz. Peygamber'in anezeye karşı namaz kıldığını bildirmiştir (bk. "İdeyn", 14). Ayrıca İbn Sa'd, Bîlâl'in bayram günleri ile yağmur duasına çıkıldığında Hz. Peygamber'in önünde anezeyi taşıdığını kaydeder (bk. *et-Tabakât*, III, 235). Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde ise Hz. Peygamber'in bir asâ taşıdığı, bu asâya dayanarak cuma hutbesi okuduğu, ashabın da asâ kullandıkları rivayet edilmiştir (bk. IV, 212, 221; VI, 28). Süyûtî, asâ kullanmanın peygamberlerde görülen ortak bir uygulama olduğunu göstermek üzere *el-İnbâ³ bi-enne'l-⁴asâ min süneni'l-enbiyâ⁵* adlı bir risâle yazmıştır.

Asâ, Hz. Peygamber'e mahsus **minber***le birlikte müslümanlarda hilâfet sembolü olarak özel bir ilgi görmüş ve ikisine birden "üdeyn" adı verilmiştir. Nitekim şair Ferez dak hâtem (mühür) ile birlikte minber ve asânın da halifelik âlâmetleri olduğunu belirtmiştir (bk. *Divân*, III, 154; *Lisânü'l-⁶Arab*, "⁷avd" md.). Hz. Peygamber'den kalan minber ve asânın Emevîler zamanında Medine'den Şam'a nakli için gösterilen gayretler (Taberî, II, 92), bunların İslâm ümmetinin başında bulunan hükümdarların kendilerini emîrül'-müminin yetkisini tam olarak kazanmış saymaları için ne kadar önem taşıdığını, bunlara sahip olmakla hâkimiyetlerine meşruiyet vermek istediklerini açıkça göstermektedir.

Yerini sonraları kılıca bazan harbeye bırakan asâ yahut kadîbin Emevîler, Abbâsîler ve Fâtımîler'de halifeye mahsus en mühim bir âlâmet gibi telakki edildiğini görüyoruz. Meselâ Hişâm b. Abdülmelik halife olur olmaz Hz. Peygamber'den kalmış mühür ile asâyı resmî posta teşkilâtı vasıtasıyla hemen getirtmiştir (Demombynes, VII/1, s. 220). Abbâsî halifeleri alaylarında Emevîler'i taklit ederek elinde harbe bulunan büyük bir memuru kendi önlerinde yürütürlerdi. Veliâtların yahut büyük emîrlerin alaylarında da bu usule riayet edilirdi. Halife Mütevekkil, Hz. Peygamber'e ait olan anezeyi ele geçirdikten sonra alaya çıktığında önünde giden memura bunu taşıtıyordu (İbnü'l-Esîr, VII, 85). Fâtımî halifeleri ise alaylarında hilâfet timsali olan kadîbi ellerinde taşıyorlardı. Kalkaşendî, elmas ve inci ile süslenmiş bu kadîbin bir buçuk "şibr" (karış) uzunluğunda olduğunu söyler (*Şubhu'l-a⁸şâ*, III, 368). İbn Haldûn'un Hz. Peygamber'e ait olan hırka (bürde) ile asâyı Abbâsî halifelerinin başlıca hilâfet timsali olarak göstermesi (bk. *Muḳaddime*, III, 708) doğru bir tesbittir. Buna karşılık Fâtımîler'de en önemli timsalin çetr (veya mizelle yahut kubbe) olduğunu G. Demombynes söylemektedir.

Halifelige mahsus saltanat âlâmetlerinden birçokları, doğrudan doğruya halifeler tarafından "mülükü't-tavâif" denilen ve içlerinde, meselâ Selçuklu sultanları gibi kudretli imparatorlarda bulunan diğer İslâm hükümdarlarına verildiği halde hilâfet kadîbinin yalnız halifelere münhasır bırakılması bunun önemini gösteren bir vâkıdır. Bağdat'ta Abbâsî hazinesinde bulunan Hz. Peygam-

ber'e ait kadîb (aneze) ile hırkanın Sultan Sencer tarafından Müsterşid-Billâh'tan alındığını, sonradan Muktefî zamanında iade olunarak (535/1141) Moğol istilâsına kadar orada kaldığını Kalkaşendî'den öğreniyoruz (*Şubhu'l-a⁹şâ*, III, 270). Nitekim diğer İslâm ve Türk devletlerinde hâkimiyet ve saltanat timsali olarak rastlanan çeşitli şeyler arasında (meselâ taht, tac, külâh, çetr, bayrak, kılıç, tırâz, nevbet, gâşiye vb.) asâdan hiç söz edilmemektedir. Bağdat halifeliğinin Moğollar tarafından kaldırılmasından sonra da İslâm hükümdarlarında asâyâ tesadüf edilmemektedir. Mısır'ın fethinden ve mukaddes emanetlerin İstanbul'a getirilmesinden sonra da Osmanlı padişahlarında böyle bir timsal görülmemektedir.

Müslüman Türk devletlerinde hükümdarın sarayında hizmet edip merasim ve alaylarda önemli bir mevkileri olan durbâs adlı bir sınıf saray hademesinin ellerinde altın ve gümüşten asâlar bulunduğu ve bu asâlara da aynı ismin verildiği bilinmektedir. Selçuklu İmparatorluğu'ndan başlayarak çeşitli Türk devletlerinde, Cengiz ve Timur sülâlelerine mensup hanlıklarda, Hindistan'daki Halaç Sultanlığı'nda durbâs, çavuş, yasa-vul, nakîb gibi çeşitli adlar altında tesadüf ettiğimiz bu saray hademesinin ellerinde altın veya gümüş asâlar bulunması şart idi. Hükümdarlar veliahtlarına, sülâleye mensup prenslere, ara sıra da bazı büyük emirlere özel bir imtiyaz olarak, maiyetlerinde altın ve gümüş asâlı hademe kullanmak yetkisini verirdi (bk. Nehâvendî, I, 125).

Asânın bunların dışında eski Türk şamanları (kamları) ve sonraki müslüman Kırgız bahşıları tarafından da kullanıldığını ve bir nevi dinî-sihri tesiri haiz mukaddes bir alet hükmünde olduğunu görüyoruz. Ayrıca gezginci İslâm dervişdilencilerinin de eskiden beri ellerinde türlü şekillerde asâlar bulduklarını bilmekteyiz. İran ve Türk dervişlerinin bu âdetini bir yandan eski Türk Şamanizmi'nin tesirine, diğer yandan da yalnız Uzakdoğu'ya değil Orta Asya ve İran'da kuvvetli izlerine rastlanan Budizm nüfuzuna bağlamak mümkündür.

Osmanlılar döneminde Hz. Peygamber'in sünnetine uyarak yaşlıların ve tarikat ileri gelenlerinin asâ taşıdıkları görülmektedir. Özellikle Halvetiyye'nin Şâbâniyye kolunda şeyhlerin asâ taşıması tarikat icaplarındandı (Pakalın, I, 91).

Mevlevîler'de **çelik** denilen, kol uzunluğunda, parmak kalınlığında bir sopa kullanılırdı. Ayrıca çileye giren Mevlevî derişleri çilehaneye başlarını yaslamak için **müttekâ** veya **muîn** adlı bir değnek bulundururlardı. Anadolu'daki bazı Şîî grupların ise kızılbaşlığa giriş merasimlerinde ve dinî toplantılarında **tarîk** adını verdikleri ve yeşil kılıf içinde korudukları asâları vardır (Benekay, s. 120). İslâm-Türk edebiyatında Hz. Mûsâ'nın asâsı mucizelere sebep olması, diğer asâlar da uzunluğu, dayanak olması ve denge sağlaması gibi yönleriyle edebî unsur olarak kullanılmıştır.

Dayanak olarak kullanılan bazı asâların üzerine hikemî sözler, cirit sporunda kullanılan sopaların üzerine ise yiğitlik ifade eden manzumeler yazıldığı da olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-^cArab, "cavd" md.; *Müsned*, IV, 212, 221; VI, 28; Buhârî, "İdeyn", 14; Ferezdzak, *Divân* (nşr. Boucher), Paris 1870, III, 154; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 235; İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medîneti'l-münevvere* (nşr. Fehîm Muhammed Şeltût), Cidde 1399/1979, I, 140; Taberî, *Târîh* (de Goeje), II, 92; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, VII, 85; İbn Haldûn, *Mukâddime*, III, 708; Kalkaşendî, *Şubhu'l-aşâ*, III, 270, 368; Abdülbâkî Nehâvendî, *Me'âşir-i Rahtîmî*, Kalkûta 1910, I, 125; Abel Remusat, *Foe Kouéki ou relation des royaumes bouddhiques*, Paris 1836, s. 93; C. Zeydan, *Medeniyet-i İslâmiyye*, I, 114; V, 246, 250; R. Dareste, *Etudes de l'histoire du droit*, Paris 1920, II, 1-11; J. G. Frazer, *Les Origines magiques de la royauté*, Paris 1920, s. 134; M. Fuad Köprülü, *Influence du Chamanisme turco-mongol sur les ordre mystiques musulmans*, İstanbul 1929; a.m.f., "Asâ", *İA*, I, 661-663; G. Demombynes, *Le Monde musulman et byzantin, Histoire du monde*, Paris 1931, VII/1, s. 220; D. Sidersky, *Les origines des légendes musulmanes dans le Coran et dans les vies des prophètes*, Paris 1933, s. 78 vd.; M. Rostovtzeff, *Tableaux de la vie antique*, Paris 1936, s. 38, 44; Pakalın, I, 91; Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtibü'l-idâriyye*, I, 82-83; Yahya Benekay, *Yaşayan Alevilik*, İstanbul 1967, s. 120-124; Ed. Chavannes, "Notes additionnelles sur les Turcs occidentaux", *Toung Pao*, 2. seri, V, Leiden 1904, s. 62; P. Pelliot, "Neuf notes sur des questions d'Asie Centrale", a.e., XXVI, Leiden 1928-29, s. 235; C. H. Becker, "Die Kanzel im Kultus des alten Islam", *Orientalische Studien T. Nöldeke gewidmet I*, Giessen 1906, s. 331-351; J. Jaworski, "Quelques remarques sur les Coutumes funéraires turques d'après les sources chinoises", *RO*, IV (1926), s. 255-265 (Remarques Complémentaires par W. Kotwicz, s. 261-266); A. J. Wensinck, "Aneze", *İA*, I, 433; G. C. Miles, "Anaza", *EI*² (İng.), I, 482; A. Jeffery, "Asâ", *EI*² (İng.), I, 680; a.m.f. — İdâre, "Asâ", *UDM*, XIII, 357-359.

 M. FUAD KÖPRÜLÜ — ORHAN F. KÖPRÜLÜ

ASABE

(العصبة)

İslâm hukukunda miras bırakana doğrudan veya erkek vasıtasıyla bağlı bulunan mirasçılar için kullanılan fıkıh terimi.

Asabe âsıbın çoğuludur. Kelimenin kökünde "sarmak, kuşatmak" mânası vardır; kavgada veya savunma sırasında yakın akraba kişinin etrafını sardığı, onu korumaya çalıştığı için bunlara asabe denilmiştir. Kelime çoğul olmakla birlikte fıkıhta tek kişi için de kullanılır.

Asabe İslâm'dan önce, "baba tarafından gelen erkek akraba ve erkek çocuklar" anlamında kullanılmıştır. Kur'an-ı Kerim'de asabe sınıfına giren mirasçılara ait hükümler vardır; ancak bu mirasçıları ifade etmek üzere asabe kelimesi kullanılmamış, baba, çocuk, kardeş gibi ifadelerle asabeye temas edilmiştir. Hz. Peygamber zamanından itibaren ise diyet ve miras alan muayyen yakınlar için kullanılmıştır (bk. Buhârî, "Ferâ'iz", 15; Müslim, "Ferâ'iz", 15; Dârimî, "Ferâ'iz", 28).

Fıkıh ve ferâiz kitaplarında asabe, "tek başına bulunduğu zaman mirasın tamamını, belli hisseli mirasçılarla beraber bulunduğu zaman onlardan arta kalanı alan mirasçı" şeklinde tarif edilmiştir. Asabe olma vasfı verâsetin en kuvvetli sebebi olarak telakki edilmiştir; çünkü bu vasfı taşıyan mirasçı tek başına kaldığı zaman bütün mirası alabilmektedir. Halbuki derece itibarıyla başta bulunan **ashâbü'l-ferâiz*** mirasçıları bu vasıflarıyla mirasın tamamını alamamaktadır. Asabenin mirasçı olması nassın (bk. en-Nisâ 4/11, 176) işaret ve delâleti yanında icmâ ile de sabittir.

İslâm hukukçuları asabeyi, ölü ile olan ilgisinin mahiyet ve nevine göre kısımlara ayırmışlardır.

A) **Nesebiyye**. Miras bırakana erkek vasıtasıyla ve kan (neseb) bağı ile bağlı bulunan asabedir. Oğul ve oğlun oğlu gibi kendileri de erkek olanlara **binefsihî**, oğul yanında bulunan kız gibi, erkek kardeşi sayesinde asabe olanlara **bigayrihî**, ölünün kızının yanında bulunan öz kız kardeşi gibi, belli şartlarda asabe olanlara **maa'l-gayr** asabe denir. Asabe ile ilgili âyetlerin birincisi (en-Nisâ 4/11), önce ölünün erkek ve kız çocuklarının ikili birli vâris olacaklarını ifade etmek,

sonra ana ve babasının belli paylarını bildirmek suretiyle nesebî asabe olan çocukların kalan mirası ikili birli alacaklarına, bu arada kızın da oğul ile beraber bulunduğu bigayrihî asabe olacağına işaret etmektedir. İkinci âyet (en-Nisâ 4/176) ise erkek ve kız kardeşlerin asabelik vasıflarına delâlet etmektedir. "Payları sahiplerine verin, geri kalan ise en yakın erkek vârise aittir" (Buhârî, "Ferâ'iz", 5; Müslim, "Ferâ'iz", 2) meâlindeki hadis de asabelik yoluyla vâris olma hükmünün sünnetteki kaynağını teşkil etmektedir. Ölünün kızı yanında öz veya baba bir kız kardeşinin asabe olması, hadislere ve sahâbe uygulamasına dayanmaktadır (bk. Buhârî, "Ferâ'iz", 12; Şevkânî, VI, 59 vd.). Neseb yoluyla asabe olan bu üç grubun her biri kendi arasında da kısımlara ayrılır.

1. **Binefsihî Asabe Olanlar**. Bunlar miras bırakana akrabalık münasebeti (cihetü'l-karâbe) bakımından dörde ayrılır. a) Oğulluk ilişkisi ile bağlı olanlar: Oğullar, oğulların oğulları... b) Babalık ilişkisi ile bağlı olanlar: Baba, onun babası, onun babası... c) Kardeşlik ilişkisi ile bağlı olanlar: Erkek kardeşler, bunların erkek çocukları, çocukların erkek çocukları... d) Amcalık ilişkisi ile bağlı olanlar: Amcalar, bunların erkek çocukları... Binefsihî asabe olan bu dört çeşit akraba yukarıdaki sıraya göre vâris olurlar. Meselâ oğul varken baba -asabelik vasfı ile- vâris olamaz. Aynı sırada olanlar bir araya gelirse yakınlık derecesine bakılır; meselâ oğul varken torun vâris olmaz. Aynı derecede olanlar bir arada bulunursa akrabalık bağının kuvveti göz önüne alınır; öz olanlar bir yönden üvey olanlardan önce vâris olurlar.

2. **Bigayrihî Asabe Olanlar**. Bunlar yakınlık derecesi ve kuvveti bakımından eşit olan "birlikte erkek ve kadın" asabedir ve dört grupta toplanırlar. a) Ölünün oğlu ile beraber bulunan kızları. b) Oğlun oğlu veya bunun oğlu... ile beraber bulunan oğul kızları. Bu grupta kız torunun vâris olabilmesi başka türlü mümkün olmuyorsa, kendisinden daha aşağı derecede bulunan erkek torun ile de asabe olabilir. Meselâ oğlun kızı, oğlun oğlunun oğlu ile vâris olur. c) Öz erkek kardeş ile beraber bulunan öz kız kardeşler. d) Baba bir erkek kardeş ile birlikte bulunan baba bir kız kardeşler.

3. **Maa'l-gayr Asabe Olanlar**. Bunlar da iki grupta toplanmaktadır. a) Kızlar veya oğul kızları ile beraber bulunan öz